

GOGOL
A ANGLICKÝ ROMÁN
18. STOLETÍ

2

Weil

SPISY

Jiřího Weila

1900–1959

1	Reportáže a stati*	1920–1933
2	Gogol a anglický román 18. století*	1928
3	Reportáže a stati*	1933–1937
4	Moskva-hranice*	1937
5	Dřevěná lžíce	1938/1992
6	Makanna, otec divů	1945
7	Povídky (Barvy, Mír)	1946, 1949
8	Stati a reportáže*	1938–1959
9	Život s hvězdou	1949
10	Harfeník	1958
11	Žalozpěv za 77 297 obětí	1958
12	Na střeše je Mendelssohn	1960
13	Paralipomena	

Svazky označené * již vyšly.

Řídí Michael Špirit

Jiří Weil
GOGOL A ANGLICKÝ ROMÁN
18. STOLETÍ

Jiří Weil
GOGOL
A ANGLICKÝ ROMÁN
18. STOLETÍ
Srovnávací studie

K vydání připravili
Markéta Kittlová a Jan M. Heller

© Jiří Weil – heirs c/o DILIA, 2023
Commentary ©
Markéta Kittlová, Jan M. Heller, 2023
Photography ©
Literární archiv PNP/ML
ISBN 978-80-7474-358-0
ISBN (pdf) 978-80-7474-489-1
ISBN (epub) 978-80-7474-490-7
ISBN (mobi) 978-80-7474-491-4

VYMEZENÍ ÚKOLU

V dějinách ruské literatury je nedosti rozřešena otázka vzniku velikého období ruské prózy, období takzvaného ruského realismu.

A tato otázka má svůj základ v Gogolovi, jemuž přísluší význam zakladatele. Před Gogolem byl román a povídka v ruské literatuře „hostem“, jak říká Bělin-skij.¹ Ruská i evropská literární historie se zabývala a stále se zabývá Gogolem, pokoušejíc se vysvětliti přelom, který nastal v ruské literatuře, a nalézt tradici ruské prózy. Tato otázka je zvláště dnes velmi naléhavá, kdy většina současných ruských prozaiků se vrací ke Gogolovi a přiznává jeho vliv.²

Zabýváme-li se Gogolem a jeho významem v ruské literatuře, shledáme jistou analogii mezi anglickým románem 18. století, jenž měl rovněž rozhodující úlohu v anglické literatuře, a Gogolem. Tato analogie bije ještě více do očí, všimneme-li si faktu, že jak anglický román 18. století, tak i Gogol měli před sebou stejné úkoly, z nichž hlavní je především vytvoření z různých druhů žánrů prózy synkretického románu novodobého rázu. Všimneme si rovněž jisté příbuznosti Gogola s Dickensem, ačkoliv máme za prokázáno, že jak Gogol, tak Dickens nemohou míti vzájemně na sebe vliv.

1 Stať V. G. Bělinského *O russkoj povesti i povestjach g. Gogolja. Arabeski i Mirgorod* (*Těleskop*, 1835, sv. 26, č. 7, s. 392–417, č. 8, s. 536–603).

2 Viz např. prohlášení N. Nikitina ve sborníku *Pisatěli ob iskusstve i o sebe* (Moskva – Leningrad, Krug 1924, s. 111–124).

K těmto poznatkům ještě přistupuje nejasné postavení Gogola v ruské literatuře. Jednotlivé literární školy a směry pokoušely se vykládati Gogolův směr buď jako realism, nebo jako romantism. Literární škola ruských symbolistů podnikla důkladnou revizi Gogolova díla, aby mohl býti Gogol zařazen mezi romantism. Avšak touž dobou setrval pevně Vengerov na tvrzení, že Gogol je realistou. Ani symbolistům, ani Vengerovovi se nepodařilo provésti úplný důkaz. Otázka Gogolova literárního směru zůstala nevysvětlena dodnes.

Úkolem naší práce je vysvětliti význam a literární směr Gogolův na podkladě vlivu anglického románu 18. století na tvorbu Gogolovu. Tvrdíme, že tento vliv byl rozhodující, že jemu děkuje Gogol za svůj umělecký vývoj. Tento vliv neznamená však slepé napodobení. Naopak Gogol použil uměleckých metod anglického románu k vlastnímu výboji. Tvrdíme se Stenderem-Petersenem a Vinogradovem, že Gogol se postupně odkláněl od důsledného romantismu, že vliv Scottův na Gogola není vliv romantický, nýbrž protirromantický. Konečně tvrdíme, že se Gogolovi podařil tentýž úkol, jež rozřešili později i Dickens a Thackeray: totiž vytvoření románu, jenž je dokonalé splynutí různých druhů a žánrů prózy v synkretickou formu soudobého románu.

1. RUSKÉ BĀDÁNÍ O GOGOLOVI

Gogol vstupuje do ruské literatury s označením romantika. Současná kritika si valně nepovšimla Gogolovy idyly *Hans Küchelgarten*, napodobení *Luisy* německého pseudoklasika Vosse, vydané pod pseudonymem V. Alov. V této idyle se projevuje již boj mezi pseudoklasickou formou a romantickými vlivy. Avšak lze se u ní přesvědčiti o síle tradic 18. století v díle Gogolově. Kritika uvítala první Gogolovu knihu *Večery* jakožto dílo romantické. Polevoj³ srovnává Gogola s Walterem Scottem. Kritika chválí především romantické stránky knihy, hlavně její národní kolorit. Jen málo kritiků si všímá humoristických a realistických stránek; tyto stránky právě svědčí o silném vlivu anglického románu 18. století. Jedině Puškin zdůraznil tuto stránku, poněvadž dobře znal Gogolovu náklonnost k anglickému románu. Vinogradov pak upozorňuje (*Gogol i naturalnaja škola*), opíraje se o rozbor Mandelštamův (*O charakterě gogolevského stilja*), na stylistické složení Gogolova patosu, jenž se projevuje i v této první knize, jakožto přímého obrazu ruského pseudoklasika Děržavina. Současná kritika však si nepovšimla tohoto faktu.

Teprve po vydání *Arabesek* a *Mirgorodu* všímá si kritika realistických stránek a je zajímavé, že je opět přeceňuje na úkor celkové romantické základny a romantických projevů v *Arabeskách*. Gogolovi se dostává označení, jež dlouho opakuje bezmyšlenkovitě rus-

³ N. A. Polevoj: Večera na chutore bliz Dikaňki, in *Moskovskij telegraf*, 1831, sv. 41, č. 17, s. 91–95.

ká současná kritika, a je nazýván „ruským Paulem de Kockem“.⁴ Ševyrjovovi, jenž byl Gogolovi velmi nakloněn a jinak *Mirgorod* chválí, se nelíbí Gogolův styl, což ostatně předtím zdůrazňovali i jiní. Kritikové neukazují přesně, co se jim nelíbí na Gogolově stylu, mluví o pocitech hrubosti a nezvyklosti. Nepovšimli si Gogolovy práce na syntéze dvou literárních období.

Mrtvé duše překvapují současnou kritiku. Polevoj objevuje pojednou podobnost Gogolovu s Dickensem.⁵ Polevoj shledává u Gogola nový literární směr, obviňuje však Gogola z chaotičnosti. Podobně jako ve Francii Désiré Nisard žádá Polevoj návrat ke klasicismu, ačkoliv mluví o jakémsi smíření mezi klasicismem a romantismem.⁶ Polevoj nedovedl vystihnouti, že Gogol vlastně znamená syntézu heroicko-galančního románu, sentimentálního románu a romantismu. Polemiky kolem *Mrtvých duší* mezi Bělinským a Aksakovem neměly nic společného s literaturou a Bělinskému i Aksakovovi běželo především o mravní a politický význam Gogolovy knihy.⁷

4 V dokončení nepodepsané recenze na druhý svazek sborníku Novoselje, in *Těleskop*, 1834, sv. 21, příl. Molva, č. 23, razítko cenzora 8. 6., s. 349–352 (*Těleskop* redigoval Nikolaj Naděždin).

5 Gogol Dickense četl teprve po vydání *Mrtvých duší* v Římě a velmi si ho chválil. Viz F. I. Buslajev: *Moi vospominanija*, in *Vestnik Jevropy* 26, 1891, sv. 4, č. 7, červenec, s. 212.

6 N. A. Polevoj: *Něskolko slov o sovremennoj russkoj kritike*, in *Russkij vestnik* 5, 1842, č. 1, s. 1–11.

7 K. Aksakov: *Něskolko slov o poeme Gogolja Pochožděnija Čičikova, ili Mjortvye duši*, Moskva, Otdělnoj brošjuroj 1842; V. G. Bělinskij: *Něskolko slov o poeme Gogolja. Pochožděnija Čičikova, ili Mjortvye duši*, in *Otčestvennye zapiski*, 1842, sv. 23, č. 8, s. 46–51; *Objasněnije na objasněnije po povodu poemy Gogolja Mjortvye duši*, tamtéž 1842, sv. 25, č. 11, s. 13–30; *Pochožděnija Čičikova, ili Mjortvye duši*, in *Sovremennik*, 1847, sv. 1, č. 1, s. 56–59.

Shrnujeme-li referáty současníků, bije především do očí malé pochopení pro Gogolův význam jakožto tvůrce nové literární formy. Veškerá kritika tušila Gogolovu snahu po nové umělecké metodě, vytýkala Gogolovi hrubá slova, novotářství, chaos, hraní se slovy, grotesknost, ale neoznačovala nijak Gogolovo místo v literatuře ruské a světové. Bělinskij, který jinak dobře pochopil veliký význam Gogola v ruské literatuře, zabýval se příliš jednostranně obsahem Gogolova díla. A tak otázka umístění Gogola v literatuře byla ponechána k řešení příští generaci.

Nová literární generace, tzv. ruští realisté, zdůraznila pochopitelně u Gogola realistický ráz jeho díla. Ačkoliv Dostojevskij např. je dosti vzdálen Gogola,⁸ spatřuje v Gogolovi prvního ruského realistu. Otázka zásadní, totiž o úloze romantiky u Gogola, zůstává nevyřešena, poněvadž opět přichází hlavně na přetřes obsah *Mrtvých duší* z politického a sociálního stanoviska. Je to úkolem Černyševského a Gercena. Poněnáhu počíná v ruské literární historii zakotvovati názor o Gogolově realismu.

Tento názor pramení již od Bělinského, který, mluvě o Gogolovi, užívá slova „reálná škola“. V letech čtyřicátých a padesátých minulého století je názor o Gogolovi-realistovi již zcela ustálen.⁹ V devadesátých letech minulého století nastává v oceňování umělecké metody Gogolovy obrat. Řada literárních kritiků z řad symbolistů i mimo ně, analyzujíc Gogolovo dílo, dospívá k úsudku, že Gogol nebyl realistou. Posledním zastáncem Gogolovy realističnosti je literární historik Nestor Kotljarevskij. Ve svém velikém díle

8 Viz práci J. Tyňanova: *Dostojevskij i Gogol. K teorii parodii* (Petrograd, OPOJAZ 1921).

9 N. G. Černyševskij: *Očerki gogolevskogo perioda russkoj literatury*, 2. vyd. Sankt-Petěrburg, M. N. Černyševskij 1893.

*Nikolaj Vasiljevič Gogol*¹⁰ netrvá Kotljarevskij na absolutním realismu Gogolově, nýbrž se snaží vylíčiti výboj Gogolův směrem k této umělecké metodě. Netvrdí tedy, že byl Gogol realistou, nýbrž že k realismu dospíval a že byl zatěžován ve své práci romantickými „zvyklostmi“. ¹¹ Kotljarevskij odůvodňuje svůj soud o Gogolovi jakožto prvním ruském realistovi tím, že zdůrazňuje obsah Gogolova díla (hlavně *Mrtvých duší*), který znamená realitu, a prohlašuje, že je nutno uznati epopej Gogolovu za první dobově „realistický román“, který usnadnil čtenáři vystihnouti smysl prožívaného jím historického okamžiku. Kotljarevskij tedy neklasifikuje *Mrtvé duše* podle umělecké metody, nýbrž podle jejich obsahu.

Průlom do názorů o Gogolovi – realistickém spisovateli znamená práce D. N. Ovsjaniko-Kulikovského *Gogol*.¹² Ovsjaniko-Kulikovskij formuluje svůj úsudek o Gogolově místě v ruské literatuře takto: „Umělec buď pozoruje skutečnost a ve svém díle činí vývody ze svého pozorování, nebo činí pokusy se skutečností, vytyčuje jisté její rysy nebo stránky, o které má zájem, které však se v ní nikdy nejeví samostatně a vždy nebo většinou jsou podávány ve spojení s jinými rysy nebo stránkami, které je zacloňují. Gogol byl takovým umělcem experimentátorem.“ Dále uvádí Ovsjaniko-Kulikovskij, že v dílech umělců experimentátorů je dán nikoliv široký a všestranný obraz života, nýbrž úmyslný výbor jistých rysů, pomocí jehož stránka ži-

10 N. Kotljarevskij: *Nikolaj Vasiljevič Gogol. 1829–1842. Očerky iz istorii russkoj povesti i dramy*, 4. vyd. Petrograd, tip. M. M. Stasjuleviča 1915.

11 Tamtéž, s. 441.

12 D. N. Ovsjaniko-Kulikovskij: *Sobranije sočiněnij. Tom 1. Gogol*, Moskva – Petrograd, Gosudarstvennoje izdatelstvo 1923.

vota, jíž se umělec zabývá, vystupuje tak silně, tak zřetelně, že její smysl, její úloha se stává všem pochopitelnou.¹³

Vědecký rozbor Gogolova stylu prof. Mandelštam¹⁴ dokázal pomocí analýzy jednotlivých stylistických Gogolových metod závislost Gogolovu na tradičních obrazech, vliv lidových básnických prvků na jeho dílo, přejímání stylistických metod Puškina, Žukovského a Krylova. Mandelštamovi se tak podařil důkaz o převážné úloze romantismu v tvorbě Gogolově, ale nevšímá si křížení různých stylistických prvků, nýbrž omezuje se jen na jejich konstatování. Mandelštam poskytl však materiál kritikům ze školy symbolistů, kteří provedli revizi Gogolova „realismu“.

V. V. Rozanov¹⁵ zdůvodňuje útok proti Gogolovu „realismu“, jenž dříve se jen projevoval v časopiseckých statích. Rozanov popírá, že by Gogol byl realistou nebo že se k realismu vyvíjel. Spatřuje v Gogolově stylu dva principy umělecké, „rysy jednoho stoupají nekonečně do výše a druhého dolů, oba se vzdalující od skutečnosti, oba jsou bez pohybu, života, oduševnění“. Gogol je umělcem dvou stylů, jednoho jakéhosi vysokého lyrického patosu a druhého obyčejného, téměř vulgárního jazyka. O postavách Gogolových povídek a *Mrtvých duší* tvrdí Rozanov, že mají ráz „mrtvých loutek“, že jsou to droboučké voskové figurky, které dělaly tak umělecky své grimasy, že jsme se domnívali, že se pohybují. V. V. Rozanov zjistil bez veškeré vě-

¹³ Tamtéž, s. 37.

¹⁴ I. J. Mandelštam: *O charaktere gogolevského stylu. Glava iz istoriji ruskogo literaturnogo jazyka*, Sankt-Petěrburg – Helsingfors, Guvudstadsbladet 1902.

¹⁵ V. V. Rozanov: *Legenda o Velikom inkvizitore F. M. Dostoevského. Opyt kritičeskogo kommentarija. S priloženijem dvuch etudov o Gogole*, 3. vyd. Sankt-Petěrburg, M. V. Pirožkov 1906.

decké dokumentace tato nová fakta: 1) jeho groteskní ráz, jež tvoří střídání komicko-vypravěčského jazyka, „proudu výsměchu“ a napínavé patetické „žalostné“ deklamace, 2) nehybně mrtvou „voskovou“ symboliku portrétu, vytyčujícího jeden rys, 3) živé obrazy v líčení „nature morte“ a vůbec věcí.

Básník Valerij Brjusov ve své studii o Gogolovi¹⁶ povšíml si Gogolova sklonu ke karikatuře a dokazoval „příšerné zveličování“ a nepravděpodobnost Gogolova líčení. Brjusov nalézal dokumentaci k svému tvrzení v rozboru slovesného materiálu Gogolova, z něhož vytyčoval Gogolovu hyperbolu. Pomocí analýzy Gogolových hyperbol dokazoval pak nepravděpodobnost Gogolova uměleckého světa a zveličování skutečnosti.

Jiný básník ze školy symbolistů, Andrej Bělj, ¹⁷ zabýval se hlavně obrazy a srovnáním Gogolových děl. Bělj shledává v Gogolových obrazech nikoliv prosté popisné obrazy, nýbrž zvláštní symboliku ze synkretických „nemožných“ obrazů, „kde jsou smíšeny barvy, vůně a zvuky“. ¹⁸ Pokud běží o Gogolův styl, dokazuje Bělj, že sestává z celé řady technických pokusů. Bělj rozebírá některé charakteristické stránky Gogolova stylu, ale používá veškerého materiálu vytěženého ze své práce k metafyzickým a filosofickým závěrům.

D. S. Merežkovskij v knize *Gogol*¹⁹ vychází více z biografických údajů a pamětí současníků než z rozboru Gogolova díla. Účel jeho knihy není ovšem literárněhistorický, nýbrž filosofický. Literárněhistoricky

16 V. Brjusov: *Ispeljonnyj. K charakteristike Gogolja*, Moskva, Skorpion 1909.

17 A. Bělj: *Lug željonyj. Kniga statěj*, Moskva, Alciona 1910.

18 Tamtéž, s. 95.

19 D. S. Merežkovskij: *Gogol. Tvorčestvo, žizn' i religija*, Sankt-Petěrburg, Pantěon 1909.

důležité je však Merežkovského dokazování nereálnosti Gogolova díla, ač tyto důkazy nespočívají na vědecké analýze Gogolovy tvorby, nýbrž buď, jak bylo řečeno, na biografických studiích, nebo na zběžném rozboru Gogolovy tematiky.

Innokentij Anněnskij, literární kritik školy symbolistů, zdůrazňuje ve svém rozboru *Mrtvých duší*²⁰ nežitost Gogolových postav, na kterou upozornil již Rozanov. U Gogola se jeví jakási „mechanizace živého světa“. Gogolův způsob popisu je ohraničený a portréty jeho osob jsou rýsovány jedinečně vnějšími detaily. Anněnskij konstatuje tedy stejně jako všichni kritici z tábora symbolistů nedostatek psychologické charakteristiky. Naproti tomu vytyčuje bohatství Gogolových obrazů, jeho synkretism a impresionistický ráz Gogolova stylu.

Je nespornou zásluhou symbolistických kritiků, že pohřbili definitivně tezi o Gogolově „realismu“, která vládla v literární historii téměř do konce 19. století. Jejich chybou však je, že nepoužili výtežku svých prací k určení literárního směru zastupovaného Gogolem a že se omezili jedinečně na charakteristiku duchovního obsahu Gogolova díla, na výklad jeho osobnosti a jeho náboženských názorů. Gogol nebyl pro ně historickou osobou ruské literatury, nýbrž osobností, jejíž duševní svět řešili z psychologicko-estetického stanoviska.

Byla-li potřena teze o Gogolově „realismu“, znamená to ještě vítězství názorů o Gogolově romantismu. Provedli-li symbolisté revizi názorů o Gogolově realismu, nepodařilo se jim dokázat, že Gogol byl důsledným romantikem.

20 I. Anněnskij: Estetika Mjortvych duš i jeho nasledje, in *Apollon*, 1911, č. 8, s. 50–58.

REJSTŘÍK JMEN

Číslice doprovázené písmenem „p“ značí výskyt jména v poznámce pod čarou (je-li jméno na jedné stránce v hlavním textu i pod čarou, písmeno „p“ k číslu stránky nepřidáváme).

Aksakov Konstantin Sergejevič (1817–1860) 12	Cervantes y Saavedra Miguel de (1547–1616) 25, 26, 33, 37, 39–41, 77, 82
Anněnkov Pavel Vasiljevič (1812 nebo 1813 – 1887) 19	Corneille Pierre (1606–1684) 29
Anněnskij Innokentij Fjodorovič (1855–1909) 17, 24	Čeněk V. (1866–1929, vl. jm. Klementa Šuranová) 39p
Balzac Honoré de (1799–1850) 25, 60	Černyševskij Nikolaj Gavrilovič (1828–1889) 13, 24
Becker Gustav (1878, úmrtí nezjištěno) 36	Dante Alighieri (1265–1321) 26, 75
Bestužev-Marlinskij Alexandr Alexandrovič (1797–1837) 25	Defoe Daniel (1660–1731) 36, 37, 40, 41, 43, 48
Bělinskij Vissarion Grigorjevič (1811–1848) 7, 12p, 13, 24, 92p	Děržavin Gavrila Romanovič (1743–1816) 11, 87
Bělyj Andrej (1880–1934, vl. jm. Boris Nikolajevič Bugajev) 16, 24	Dibelius Wilhelm (1876–1931) 20, 40, 87p
Bém Alfréd Ljudvigovič (1886–1945) 27p	Dickens Charles (1812–1870) 7, 8, 12, 30, 39, 46, 47, 51, 81, 82, 85, 93
Brandl Alois (1855–1940) 64p	Dostojevskij Fjodor Michajlovič (1821–1881) 13, 20, 23, 85, 86
Brjusov Valerij Jakovlevič (1873–1924) 16, 24	Dunlop John (1785–1842) 47p
Bulgarin Fadděj Venědiktovič (1789–1859, vl. jm. Jan Tadeusz Krzysztow Bułharyn) 25, 59, 60p	Dupuy Ernest (1849–1918) 28
Buslajev Fjodor Ivanovič (1818–1897) 12p, 51	Ejchenbaum Boris Michajlovič (1886–1959) 18–20, 24
	Elton Oliver (1861–1945) 62p
	Fielding Henry (1707–1754) 26, 34, 37–42, 44, 45, 48, 50, 67, 76, 77, 79, 82, 87, 88, 91

- Gelbeke Ferdinand Adolf
 (1812–1892) 58p
 Gercen Alexandr Ivanovič
 (1812–1870) 13, 24
 Gippius Vasilij Vasiljevič
 (1890–1942) 20–22, 24, 30
 Goethe Johann Wolfgang von
 (1782–1832) 25
 Goldsmith Oliver (1728–1784)
 45, 46
 Grigorjev Apollon
 Alexandrovič (1822–1864)
 46
 Haškovec Prokop Miroslav
 (1876–1935) 39
 Hoffmann Ernst Theodor
 Wilhelm (1776–1822)
 26–28, 68
 Homér (cca 8. st. př. Kr.) 25
 Hošek Ignác (1852–1919)
 57p, 65p
 Hugo Victor (1802–1885) 63
 Hurtado de Mendoza Diego
 (1503–1575) 36p
 Chateaubriand François René
 de (1768–1848) 29
 Janin Jules (1804–1874) 22, 63
 Kallaš Vladimir Vladimirovič
 (1866–1918) 25, 63
 Karamzin Nikolaj Michajlovič
 (1766–1826) 25, 83, 87
 Kock Charles Paul de
 (1793–1871) 12, 29
 Korobka Nikolaj Ivanovič
 (1872–1920) 25, 63
 Kotljarevskij Nestor
 Alexandrovič (1863–1925)
 13, 14, 24, 63, 68
 Krylov Ivan Andrejevič
 (1769–1844) 15
 Léger Louis (1843–1923) 28, 29
 Lesage Alain-René (1668–1747)
 25, 33, 41, 43, 76, 77, 82
 Liebrecht Felix (1812–1890)
 47p
 Mandelštam Iosif Jemeljanovič
 (1846–1911) 11, 15, 20, 24
 Markevič Arsenij Ivanovič
 (1855–1942) 55, 56
 Marryat Frederick (1792–1847)
 46
 Merežkovskij Dmitrij
 Sergejevič (1865–1941)
 16, 24
 Mérimée Prosper (1803–1870)
 28, 29
 Miller Orest Fjodorovič
 (1833–1889) 24
 Naděždin Nikolaj Ivanovič
 (1804–1856) 12p, 24, 25p,
 27
 Narežnyj Vasilij Trofimovič
 (1780–1925) 25
 Nikitěnko Alexandr Vasiljevič
 (1805–1877) 63, 64
 Nikitin Nikolaj Nikolajevič
 (1895–1963) 7p
 Nikolajev Alexandr Sergejevič
 (1877–1934) 63p
 Nisard Désiré (1806–1888) 12
 Novalis (1772–1801, vl. jm.
 Georg Friedrich Philipp
 von Hardenberg) 68
 Odojevskij Vladimir Fjodorovič
 (1803–1869) 25
 Oksman Julian Grigorjevič
 (1895–1970) 63p
 Ovsjaniko-Kulikovskij Dmitrij
 Nikolajevič (1853–1920)
 14, 24
 Pisemskij Alexej Feofilaktovič
 (1821–1881) 23, 30
 Polevoj Nikolaj Alexejevič
 (1796–1846) 11, 12, 24, 34
 Prusík František Xaver
 (1845–1905) 43p

- Puškin Alexandr Sergejevič
 (1799–1837) 11, 15, 24, 25,
 55, 75, 93
 Rabelais François (1483 nebo
 1494 – 1553) 70
 Radcliffová Ann (1764–1823)
 37, 46, 64
 Richardson Samuel (1689–1761)
 25, 30, 34, 36–38, 40–42, 45–
 48, 50, 71, 73, 84, 85, 87, 92
 Rodzevič Sergej Ivanovič
 (1888–1942) 26, 71
 Rozanov Vasilij Vasiljevič
 (1856–1919) 15, 17, 18, 24
 Scott Walter (1771–1832)
 8, 11, 25, 34, 35, 37, 45–51,
 59–66, 68, 69, 71, 79, 81, 87
 Shakespeare William
 (1564–1616) 29
 Schiller Johann Christoph
 Friedrich von (1759–1805)
 25, 27
 Sipovskij Vasilij Vasiljevič
 (1872–1930) 26, 33, 34
 Skabičevskij Alexandr
 Michajlovič (1838–1911)
 24, 34
 Slonimskij Alexandr Leonido-
 vič (1881–1964) 18, 20
 Smirnovová Alexandra
 Osipovna (1809–1882)
 18, 93p
 Smollett Tobias (1721–1771)
 25, 34, 37, 41, 43–45, 48, 50,
 76–78, 82, 86, 87, 89, 91
 Stender-Petersen Adolf
 (1893–1963) 8, 26–28, 30, 68
 Sterne Laurence (1713–1768)
 22, 25, 26, 34, 37, 41, 42–46,
 49, 50, 56–59, 61, 62, 67, 68,
 69–73, 76, 77, 80–89, 91–93
 Ševyrjov Stěpan Petrovič
 (1806–1864) 12, 66p
 Šklovskij Viktor Borisovič
 (1893–1984) 20, 39
 Texte Joseph (1865–1900) 33
 Thackeray William Makepeace
 (1811–1863) 8, 30, 39, 45,
 51, 93
 Tieck Johann Ludwig
 (1773–1853) 25, 27, 61
 Tichonravov Nikolaj Savvič
 (1832–1893) 63
 Titus Livius
 (59 př. Kr. – 17 p. Kr.) 29
 Tolstoj Lev Nikolajevič
 (1828–1910) 30, 86
 Tyňanov Jurij Nikolajevič
 (1894–1943) 13p, 18, 19,
 20, 24
 Vávra Emanuel (1839–1891)
 79p
 Vengerov Semjon Afanasjevič
 (1855–1920) 8, 24
 Veselovskij Alexej Nikolajevič
 (1843–1918) 26, 34, 75
 Vinogradov Viktor
 Vladimirovič (1895–1969)
 8, 11, 18, 21–24
 Vladimirov Pjotr Vladimirovič
 (1854–1902) 56
 Vysockij Gerasim Ivanovič
 (1804 – počátek 70. let
 19. století) 56p
 Vogüé Eugène-Melchior de
 (1848–1910) 28
 Voss Johann Heinrich
 (1751–1826) 11, 25, 26p, 27
 Walpole Horace (1717–1797)
 46, 64
 Zagoskin Michail Nikolajevič
 (1789–1852) 25
 Zamotin Ivan Ivanovič
 (1873–1942) 34
 Žukovskij Vasilij Andrejevič
 (1783–1852) 15, 25, 27

JIRÍ WEIL
O GOGOLOVI

Nikolaj Vasiljevič Gogol-Janovskij narodil se r. 1809 ve vesnici Vasiljevce, Mirgorodského újezdu v Poltavské gubernii, kde měl jeho otec malý stateček. Pocházel z rodiny ukrajinsko-polského původu, jejíž představitelé projevovali literární sklony. Studoval na gymnáziu v Něžině, kde se účastnil vydávání rukopisných literárních časopisů a ochotnických divadelních představení. Roku 1828 odjíždí do Petrohradu, kde se marně pokouší o nějaké stálé zaměstnání. Je odmítnut, když se snaží stát se hercem, ztroskotává jako malý úředník. V r. 1829 vydal první knížku pod pseudonymem V. Alov *Hans Küchelgarten*. Byla to idyla ve verších napsaná pod vlivem Vossovým, která neměla úspěch a jejíž exempláře autor spálil. Je dnes velkou bibliofilskou vzácností a do konce 19. století nebyla uváděna v Gogolových sebraných spisech. V r. 1829 odjíždí poprvé za hranice (do Lübecku). V r. 1830 se objevuje první Gogolova povídka, jež byla později pojata do *Večerů na statku blízko Dikaňky*. Rozhodující pro Gogolovu literární činnost je vliv Puškinův, který mu pomáhal i literárně. *Večery* měly v ruské literární kritice velký úspěch a Gogol se stává slavným spisovatelem. V r. 1831 je jmenován učitelem v studentské koleji, ale brzy zanechává tohoto povolání. Roku 1834 je jmenován adjunktem profesury historie na Petrohradské univerzitě. Gogol se totiž zabýval usilovně dějinami, a dokonce se chystal, že napíše knihu *Dějiny Maloruska*. Ale literární činnost nabyla převahy, takže se brzy svého místa na univerzitě vzdává. Roku 1835 vydává pokračování *Večerů* – sbírku povídek *Mirgorod*, jejíž částí je i *Taras Bulba*. Současně začíná psát slavný román *Mrtvé duše*. Roku 1836 se koná první představení *Revizora* a téhož roku odjíždí Gogol do zahraničí. Žije ve Vídni, ve

Švýcarsku a v Paříži, od r. 1837 do r. 1839 v Římě. Roku 1842 vychází první díl *Mrtvých duší*. V oné době, zejména za jeho druhého římského pobytu, se začíná projevovat u Gogola sklon k mysticismu, jenž později vede k duševní chorobě. Ukazatelem Gogolova duševního zvratu je jeho kniha *Vybraná místa z korespondence*. Roku 1848 se vypravil na cestu do Jeruzaléma, odkud se vrací do Ruska. Roku 1852 spálil Gogol druhý díl románu *Mrtvé duše* a téhož roku, dne 21. února, umírá v Moskvě.

Gogol je prvním velkým ruským spisovatelem realistou a učitelem všech pozdějších ruských spisovatelů – Dostojevského, Tolstého, Saltykova-Ščedrina aj. Přestože podléhal romantickým vlivům, je tvůrcem prvního ruského realistického románu spolu s Puškinem. *Věčery a Mirgorod* jsou pevně zakotveny v ukrajinské lidové tradici, jsou plny hluboké lidové poezie a idylického kouzla. Naproti tomu *Revizor* a *Mrtvé duše* jsou širokým realistickým obrazem ruského života začátku 19. století. Gogol odhaluje s bezohlednou ironií prohnílost a neschopnost carského režimu v postavách Chlestakova a Čičikova a zároveň s velkou uměleckou silou kreslí společenské poměry. Hluboce lidský Gogolův humor přechází v tragičnost tam, kde nastavuje zrcadlo zlořádkům a zločinnosti nevolnictví.

Gogol patří k autorům, kteří byli u nás záhy překládáni. První seznámil českou čtenářskou obec s Gogolem Karel Havlíček, jehož první překlady vyšly téměř současně s ruskými originály. Od oné doby byl Gogol často překládán.

Taras Bulba je větší povídka, kterou zařadil Gogol do sbírky *Mirgorod*. Je to historická freska o odboji ukrajinského národa proti cizím uchvatitelům – polské šlechtě. Ústřední postavou je starý kozák Taras Bulba a jeho synové, z nichž jeden kráčí cestou svého otce a hyne na popravišti a druhý přejde k nepříteli a je zabit svým vlastním otcem. Vlastním hrdinou je však ukrajinský lid a jeho boj proti cizím uchvatitelům, jeho hrdinství a obětavost. Proto byla tato povídka tak milována

a je dosud nesmírně oblíbena tam, kde bojuje lid o své právo, tam, kde musí bojovat lid za svou svobodu. Proto patřila také tato povídka k nejoblíbenější četbě v dobách vlastenecké války.

*Doslov k překladu Gogolova Tarase Bulhy
(1947, přel. Žofie Pohorecká)*

OBSAH

7 Vymezení úkolu

1

- 11 1. Ruské bádání o Gogolovi
- 11 Gogol a současná kritika
- Ševyrjov
- Bělinskij a Aksakov
- 13 Realistická kritika o Gogolovi
- Černyševskij a Gercen
- Nestor Kotljarevskij
- 14 Bádání o formální stránce Gogolovy
- tvorby
- Ovsjaniko-Kulikovskij
- Mandelštam
- 15 Revize názorů o Gogolově realismu
- kritikou školy symbolistů
- V. V. Rozanov
- Brjusov
- Bělyj
- Merežkovskij
- Anněnskij
- 18 Nejnovější ruské literární badání
- Ejchenbaum
- Tyňanov
- Slonimskij
- Vasilij Gippius
- Vinogradov
- 23 Shrnutí výsledků ruského badání
- o Gogolovi

25	2. Gogol a Západ
25	V. V. Kallaš a I. I. Korobka
26	Badání Alexeje Veselovského
26	Sipovskij
26	Rodzevič
27	Stender-Petersen
28	Práce Louise Légera o Gogolovi
30	Shrnutí

2

33	1. Anglický román 18. a počátku 19. století
33	Textova charakteristika úkolu prózy
	18. století
33	Ruské badání o vlivu anglického
	románu 18. století na ruskou
	literaturu. Sipovskij
34	Ruské badání o vlivu Waltera Scotta
	na ruskou literaturu. Zamotin,
	Skabičeskij, Veselovskij
36	2. Obecné směrnice anglického románu
	18. století a počátku 19. století
36	Vliv Cervantesův a románu picaresco
36	Daniel Defoe
37	Richardson
38	Fielding
41	Sterne
43	Smollett
45	Goldsmith
46	Scott

- 55 1. Večery na dědince blízko Dikaňky
a Mirgorod
- 55 Gogolův pseudonym a jeho úloha.
Studie Markeviče
- 56 Sternův „Yorick“ a Gogolův „Rudý Paňko“
- 59 Vliv Waltera Scotta
- 61 Vliv německého a francouzského
romantismu ve srovnání s vlivem
Waltera Scotta
- 62 Vliv ukrajinského lidového umění
ve srovnání s vlivem W. Scotta
- 63 Tvůrčí historie Tarase Bulby
- 64 Vliv Scottův jakožto vliv protiromantický
- 66 Návrat k anglickému románu 18. století
- 68 2. Povídky a arabesky
- 68 Střetnutí vlivu anglického románu
18. století s vlivem německého
a francouzského romantismu
- 68 Portrét. Převládání vlivu německého
romantismu
- 69 Plášť, Nos, Zápisky šílencovy. Převládání
vlivu anglického románu 18. století
- 75 3. Mrtvé duše
- 75 Kompozice Mrtvých duší
- 76 Hrdina románu
- 78 Ostatní postavy
- 80 Lyrické a sentimentální odstupy
- 84 Zasahování autora do děje
- 84 Detaily
- 86 Gogolův styl

91	Shrnutí
97	Bibliografie
119	Ediční poznámka
129	Komentář
153	Rejstřík děl
161	Rejstřík jmen
165	Jiří Weil: O Gogolovi

Spisy Jiřího Weila

SWAZEK 2

Jiří Weil

GOGOL A ANGLICKÝ ROMÁN

18. STOLETÍ

K vydání připravili, ediční poznámku a komentář napsali a rejstříky sestavili Markéta Kittlová a Jan M. Heller. Vydalo nakladatelství Triáda, Kroftova 16, 150 00 Praha 5, v roce 2023 jako 251. svazek edice Delfín. Obálku a grafickou úpravu vytvořil a z písma Big Caslon vysadil Michal Rydval. Redigoval Michael Špirit. Vytiskla Tiskárna Pro-tisk, s. r. o. Počet stran 176. Vydání první. i-triada.net

N A D A C E

MINISTERSTVO
KULTURY

Kniha vychází s laskavou podporou Ministerstva kultury
ČR a Nadace Český literární fond.

NAKLADATELSTVÍ TRIÁDA

Děkujeme Vám za zakoupení elektronické knihy. Tuto knihu v tištěné podobě můžete v případě, že je dostupná, získat prostřednictvím e-shopu na www.i-triada.net se slevou z běžné prodejní ceny, stejně jako další tituly nakladatelství Triáda.

Nakladatelství Triáda vzniklo v roce 1994. Vydává současnou a starší českou i překladovou beletrii, filozofickou a historickou literaturu, literárněvědné a uměnovědné texty. Zaměřuje se na kvalitní a edičně náročné tituly, a to jak beletristické, tak odborné. Značný důraz je kladen na redakční přípravu a grafickou úpravu. Knihy Triády obdržely v minulých letech řadu ocenění a nominací v literárních soutěžích a anketách.

Další informace o nakladatelství, novinkách, nabízených titulech, distribuci apod. naleznete na www.i-triada.net.